

پایان نامه جهت دریافت کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

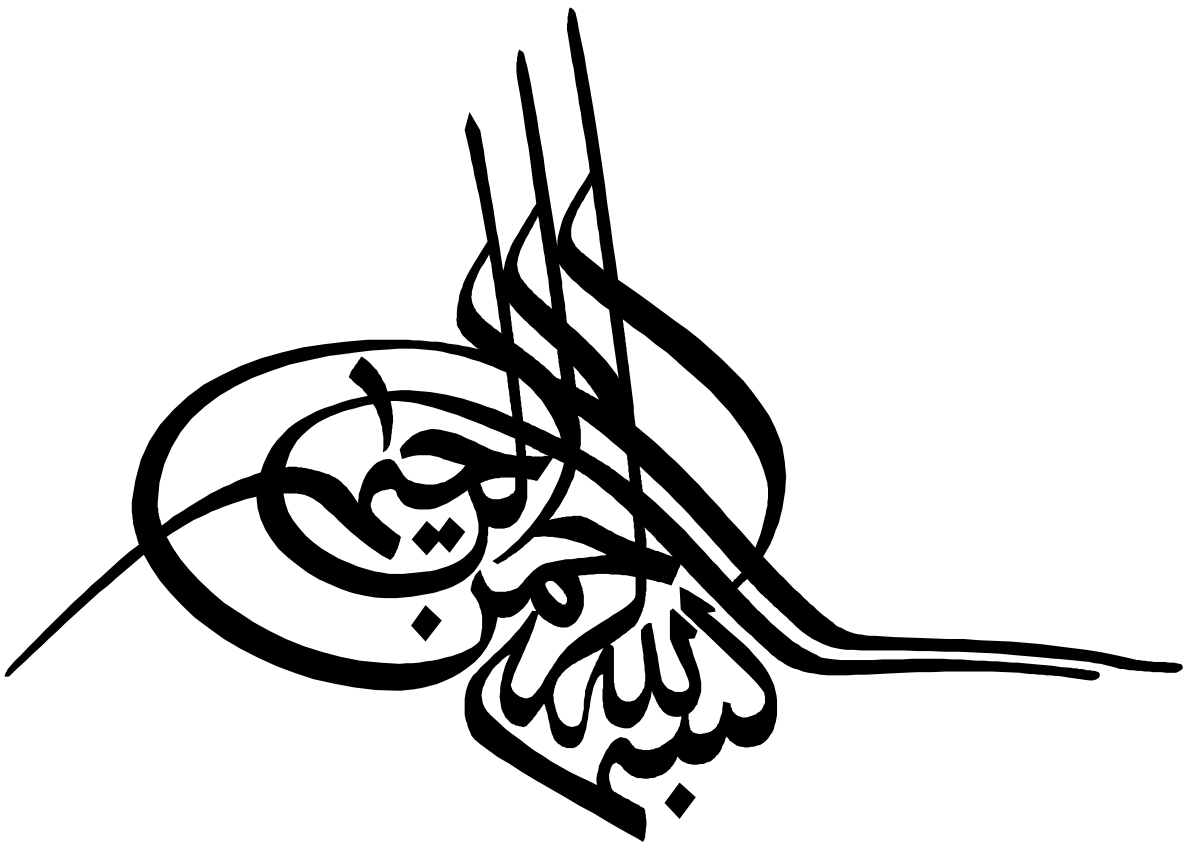
موضوع: بررسی تطبیقی مسؤولیت مدنی ناشی از عملکرد مطبوعات

در حقوق ایران و انگلستان

نگارش: شادی حسینی شکرابی

استاد راهنما: جناب دکتر حسن بادینی

اسفند ۹۰

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه جهت دریافت کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

موضوع: بررسی تطبیقی مسؤولیت مدنی ناشی از عملکرد مطبوعات

در حقوق ایران و انگلستان

نگارش: شادی حسینی شکرابی

استاد راهنما: جناب دکتر حسن بادینی

استاد مشاور: جناب دکتر محمود حکمت نیا

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم

که وجودشان روشنی بخش حیاتم

کلامشان راه گشای طریبقتم

و مهرشان تسلای وجودم است.

تقدیر و سپاسگذاری:

سپاس خداوند یگانه ای را که مرا در تمام شئون زندگی یار و یاور بوده، خداوند منانی که هر چه دارم از اوست، عطابخشی که تاکنون هر آنچه از او طلب نموده ام مرا بی نصیب نگذارده است، خالق اندیشه، تفکر و عقل که با ارزانی آنها بر انسان، وی را بر سایر موجودات دیگر برتری بخشید.

به واسطه همین گوهر ارزشمند، علم و دانش است که منزلت معلمان و اساتید در راستای آموزش جلوه گر می شود. لذا، بر خود لازم می دانم، از کلیه اساتید خود در از بدو تحصیل تا تحصیلات عالی، اساتید محترم دانشکده علم و فرهنگ و اساتید محترم حقوق دانشگاه تهران به خصوص استاد ارجمند، جناب آقای دکتر حسن بادینی که با ارشاد و راهنمایی های خود اینجانب را در نگارش این پژوهش، مساعدت نموده و نیز استاد محترم مشاور، جناب آقای دکتر محمود حکمت نیا که اینجانب را در تدوین این رساله یاری نموده اند، کمال تشکر و تقدیر را داشته باشم.

همچنین بجاست سپاسگذاری ویژه و خالصانه خود را از حقوقدان و روزنامه نگار ارجمند جناب آقای کامبیز نوروزی که مرا در تهیه و گردآوری مطالب یاری نمودند بعمل آورم.

چکیده

مطبوعات در جوامع امروزی، بدلیل گستردگی فعالیتشان و نقشی که در آگاه سازی افراد جامعه دارند، از اهمیت بسزایی برخوردارند. در این پژوهش، مسؤولیت مدنی مطبوعات در ایران با حقوق انگلستان مورد مقایسه قرار گرفته است و برای تبیین این امر، با بیان مفهوم مطبوعات و بررسی اصل آزادی مطبوعات به تحلیل حدود و استثنائات این اصل، در قوانین موجود پرداخته شده و با بررسی نظریه های مختلف موجود در خصوص مبنای مسؤولیت مدنی، نظریه قابل اعمال در این حوزه مشخص شده است. در هر جامعه ای قانونگذار قوانین و مقرراتی را با توجه به عرف، فرهنگ، ارزشها، آداب و رسوم آنها مقرر نموده است و تخلف از آنها تقصیر مطبوعات محسوب و موجب تحقق مسؤولیت مدنی برای آنها می شود. در این راستا منابع قانونی مطبوعات، مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به منابع آن، به بیان ارکان تحقق مسؤولیت مدنی در مطبوعات (تقصیر، ضرر و رابطه سببیت) پرداخته شد و مصادیق تقصیر و ضررهای مطبوعاتی در حقوق ایران و انگلستان مورد بررسی قرار گرفته است. اصولاً "خسارات وارد شده بر اشخاص توسط مطبوعات، زیانهای معنوی است. لذا ضمن تشریح نظرات مختلف در خصوص جبران خسارات معنوی، شیوه های جبران غیرمالی خسارت معنوی که در حقوق ایران پذیرفته شده است، تشریح گردیده است. در حقوق ایران، برای مدیر مسؤول نشریه، فرض تقصیر شده است و مسؤولیت یکایک مطالبی که در نشریه منتشر می شود، به عهده وی گذاشته شده است، ولی این مسؤولیت، نافی مسؤولیت سایر اشخاصی که سبب ورود خسارت شده اند نیست. لذا نقش و مسؤولیت هر یک از اعضاء مطبوعات، در حقوق ایران و انگلستان بررسی شده و پس از آن، به تحلیل دادرسی مطبوعاتی و بیان نقش و تاثیر هیأت منصفه در این دادرسی، در احراز تقصیر مطبوعاتی پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: مسؤولیت مدنی، مطبوعات، ضرروزیان، جبران خسارت

صفحه	فهرست مطالب
۱	مقدمه
۸	فصل اول: مفاهیم و مبنای مسؤولیت مدنی مطبوعات
۹	مبحث اول: مفاهیم
۱۰	گفتار اول: مفهوم مطبوعات در لغت
۱۲	گفتار دوم: مفهوم مطبوعات در علم حقوق
۱۴	گفتار سوم: مفهوم مسؤولیت مدنی مطبوعات
۲۰	گفتار چهارم: مفهوم و جایگاه آزادی در مطبوعات
۲۱	(۱) جایگاه و مفهوم آزادی در قانون اساسی
۲۳	(۲) محدودیتهای اصل آزادی مطبوعات
۲۳	الف) مبنای اسلام
۲۴	ب) حقوق عمومی
۳۰	مبحث دوم: مبنای مسؤولیت مدنی مطبوعات
۳۱	گفتار اول: نظریه تقصیر
۳۸	گفتار دوم: نظریه خطر
۴۰	گفتار سوم: نظریه تضمین
۴۳	فصل دوم: منابع و ارکان تحقق مسؤولیت مدنی مطبوعات
۴۴	مبحث اول: منابع مسؤولیت مدنی مطبوعات
۴۴	گفتار اول: منابع عام
۴۴	(۱) قانون اساسی
۴۵	(۲) قانون مدنی

صفحه	فهرست مطالب
۴۶	۳) قانون مسؤولیت مدنی
۴۸	۴) قانون مجازات اسلامی
۵۰	گفتار دوم : منابع خاص
۵۰	۱) قانون مطبوعات مصوب ۶۴/۱۲/۲۲ و اصلاحیه آن
۵۶	۲) قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان
۵۷	۳) قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲/۹/۲۶
۵۸	۴) قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۵۸	۵) آئین نامه اجرایی قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۱۸ هیات وزیران
۵۹	۶) آئین نامه نویسندگان مطبوعات و خبرنگاران مصوب ۵۴/۶/۲۲ هیات وزیران
۶۰	۷) آئین نامه صدور اجازه تاسیس ، انحلال و نظارت بر فعالیت وسایل ارتباط جمعی و نمایندگان وابسته به آنها مصوب ۶۸/۵/۱۴ هیات وزیران
۶۰	۸) آیین نامه تاسیس و نظارت بر چاپخانه و واحدهای وابسته مصوب ۷۹/۹/۱ هیات وزیران
۶۲	مبحث دوم: ارکان تحقق مسؤولیت مدنی مطبوعات
۶۲	گفتار اول: تقصیر یا ارتکاب فعل زیانبار
۶۳	الف) نحوه احراز تقصیر
۶۷	ب) مصادیق تقصیر مطبوعات
۶۸	۱- نقض حقوق مالکیت فکری پدید آورندگان آثار
۷۱	۲- انتشار تصاویر خلاف عفت عمومی
۷۴	۳- هتک حرمت
۷۴	الف) توهین
۷۹	ب) افترا

صفحه	فهرست مطالب
۸۲	ج) نشر اکاذیب
۸۳	۴- تبلیغات گمراه کننده
۸۴	الف) تبلیغات تجاری
۸۸	ب) تبلیغات غیر تجاری
۹۰	۵- انتشار جلسات غیر علنی محاکم دادگستری و مجاس شورای اسلامی
۹۳	۶- انتشار نشریه بدون پروانه
۹۴	۷- تقلید نام یا علامت نشریه دیگر
۹۵	گفتار دوم: ضرر
۹۵	الف) مفهوم وانواع ضرر
۱۰۵	ب) مصادیق ضرر در مطبوعات
۱۰۸	گفتار سوم: رابطه سببیت
۱۱۳	فصل سوم: جبران خسارت ناشی از عملکرد مطبوعات
۱۱۸	مبحث اول: شیوه های جبران خسارت
۱۱۹	فتار اول: جبران مالی خسارت معنوی
۱۲۲	گفتار دوم: جبران غیرمالی خسارات معنوی
۱۲۳	۱. الزام به تصحیح یا عذر خواهی در مجله یا روزنامه
۱۲۴	۲. درج حکم محکومیت خوانده در نشریات
۱۲۵	۳. جمع آوری اثر زیانبار و جلوگیری از نشر و پخش آن
۱۲۶	۴. تعطیلی یا توقیف موقت روزنامه یا نشریه متخلف
۱۲۷	۵. حق پاسخ
۱۲۹	مبحث دوم: اشخاص مسؤول

صفحه	فهرست مطالب
۱۳۰	گفتار اول: صاحب امتیاز
۱۳۲	گفتار دوم: مدیر مسؤول
۱۳۴	گفتار سوم: نویسنده
۱۳۶	گفتار چهارم: چاپ کننده
۱۳۶	گفتار پنجم: توزیع کننده و فروشنده
۱۳۸	مبحث سوم: دادرسی جبران خسارت در مطبوعات
۱۳۹	گفتار اول: نحوه رسیدگی واحراز تقصیر در مطبوعات
۱۴۶	گفتار دوم: نقش هیأت منصفه در دادرسی واحراز تقصیر
۱۴۷	۱. هیأت منصفه در حقوق ایران
۱۵۱	۲. هیأت منصفه در حقوق انگلستان
۱۵۵	نتیجه گیری

مقدمه

الف) معرفی موضوع : مطبوعات در جوامع امروزی، نقش مهمی در آگاه ساختن مردم و ارتقای دانش سیاسی و علمی جامعه دارند. آزادی مطبوعات در هر جامعه ای، به اندازه‌های اهمیت دارد که مظهر تمدن و بیانگر رشد و بیداری یک ملت محسوب می‌شود. همچنین، میزان گستردگی و رشد مطبوعات، به دلیل تاثیری که در نظارت بر امور عمومی و حکومتی دارند، واقع به منزله چشم و گوش یک ملت به شمار می‌رود.

مسئولیت مدنی برای مطبوعات، زمانی تحقق می‌یابد که آنها در اعمال حقوق، وظایف و آزادیهای خود از حدود قانونی و متعارف تجاوز نموده و به حقوق اشخاص، لطمه وارد نمایند. نخستین اصلی که در قلمرو مسئولیت مدنی وجود دارد، این است که هر شخصی که به دیگری، خسارت وارد می‌کند، موظف و ملتزم به جبران آن است. این التزام، که ناشی از حکم قانون است، بر مبنای مختلفی استوار است. گاهی تحقق آن وابسته به عمدی بودن فعل زیانبار است و زمانی وجود بی احتیاطی و بی مبالاتی صرف، کافی است و گاه نیز نقص یک حق تضمین شده، به تنهایی برای تحقق مسئولیت مدنی کفایت می‌کند. پیدایش و تحول این مبنای، پاسخی به نیازها و تحولات مختلف اجتماعی یا اقتصادی در جوامع بشری بوده است. به همین دلیل، هر کدام از آن مبنای، با نیازها و لوازم عرفی یا عقلی و گاهی قانونی یک فعالیت ویژه، مناسبت دارد و حکومت مطلق هر یک از آن مبنای، بر همه فعالیت‌هایی که موجب زیان دیگری می‌شود، پذیرفته نشده است.

در این پژوهش برآنیم، با در نظر گرفتن مفهوم مطبوعات و نقش هر یک از اعضاء آن، به شناسایی عملکرد آنها در ورود ضرر و زیان به اشخاص، با بررسی مبنای و منابع قانونی مسئولیت مدنی در حقوق ایران و انگلستان پرداخته و پس از آن، نحوه جبران خسارت وارد شده، ناشی از تقصیر مطبوعات تحلیل می‌شود.

ب) اهمیت موضوع و علت انتخاب آن: در خصوص اهمیت موضوع باید گفت که قواعد عمومی مسئولیت مدنی در نظام حقوقی ایران، نمیتواند، در کنار اصول، قواعد و متون قانونی مرتبط با مسئولیت مدنی، پاسخگوی نیازهای کنونی جامعه باشد و لازم است، قواعد اختصاصی، در خصوص فعالیت مطبوعات، وضع و تبیین شود. به دیگر سخن، مسئولیت مدنی گاه وسیله و ابزار حفظ و رشد و شکوفایی فعالیتی قرار می گیرد که قانونگذار یا رویه قضایی یا عرف، وجود آن را ضروری و مطلوب میداند و گاهی برای تحدید یا حذف مسئولیتی که نا هنجار است، از این ابزار حقوقی استفاده می شود. این شیوه، بیشتر در کشورهای پیشرفته وجود دارد، ولی در کشورهای در حال توسعه، اصولاً "ضمانت اجراهای کیفی، برای حفظ فعالیتهایی که با هنجارهای جامعه مطابقت دارد و حذف فعالیتهایی نا هنجار در جامعه، مقرر شده است. حال آنکه برخورد مدنی با فعالیت و رفتارهای مدنی زیانبار، در بیش تر موارد، نسبت به برخورد کیفی، انعطاف پذیرتر و دارای فواید اجتماعی و اقتصادی بیشتری، برای جامعه و اشخاص مسؤول است. تحمیل مسئولیت بر مطبوعات، با توجه به نقش وسیعی که در جوامع بشری دارند، باید متناسب با نقش آنها باشد. امروزه، آزادی بیان و عقیده، چه نوشتاری و چه گفتاری، درباره مسائل و موضوعات مختلف، در هر جامعه ای لازم و ضروری است. آزادی انتقاد، تضمین کننده و مراقبت کننده امور مختلف در جوامع بشری و اصلاح اشتباهات احتمالی دولتمردان، مدیران و... بوده است. مطبوعات یکی از بهترین وسایل، برای بیان و انتقال انتقادات است.

در این تحقیق، موضوع اصلی پژوهش، تبیین جنبه های مدنی فعالیتهای زیانبار مطبوعات، آن هم با توجه به مفاهیم و ضوابطی است که در قلمرو حقوق خصوصی برای مسئولیت مدنی بطور کلی وجود دارد. واقع به دلیل فقدان قواعد حقوقی یا قوانین خاص درباره مسئولیت مدنی مطبوعات، به بررسی تطبیقی این موضوع، با حقوق مطبوعات در کشور انگلستان پرداخته شده، تا شاید بتوان با استفاده از دستاورد های آن کشور و ارائه راهکاری، کاستی های موجود در قوانین مطبوعاتی ایران رفع شود.

بررسی مقررات حاکم بر مطبوعات، در کشور ایران و مقایسه آن با حقوق مطبوعات در انگلستان، نشان می‌دهد که در آن کشور، برخلاف حقوق ایران، قوانین، دکتترین و رویه قضائی قوی و ریشه دارتری وجود دارد و قانونگذار ایرانی، باید خلاءها و کمبودهای قوانین کنونی را با وضع قوانین جدید، جبران نماید.

جایگاه مطبوعات در هریک از دو نظام حقوقی، در تعیین میزان مسؤولیت، مشخص نمودن فرد مسؤول و نحوه جبران خسارت، میتواند به تعیین نقاط ضعف و قوت قوانین ایران کمک کند و در قانونگذار بهای بعدی، موثر واقع شود. عدم پویایی قوانین ایران، چهره مقابله ای این قانون با اعضاء مطبوعات و عدم وجود قوانین کامل و جامع در خصوص مطبوعات، مهم ترین ضرورت این تحقیق است. متاسفانه غلبه مسؤولیت در قوانین مطبوعاتی ایران، مقررات جزایی است. در حالیکه گرایش قانون مطبوعات به مسؤولیت مدنی و لزوم جبران خسارت، هم در حفظ حقوق زیاندیدگان و هم در کاهش رعب و وحشت ناشی از گفتار و نوشتار، میتواند موثر باشد.

پ) پیشینه تحقیق: سابقه این تحقیق، بیشتر به صورت ارائه مقالاتی، از سوی حقوقدانان بوده است که در نشریات به چاپ رسیده و یا در بعضی از کتابها به صورت جزئی به بیان مطالبی پرداخته شده است. اما تاجایی که نویسنده اطلاع دارد، پایان نامه مستقلی در این زمینه در حقوق ایران، نوشته نشده است و صرفاً، کتابی در زمینه مسؤولیت مدنی روزنامه نگاران، موجود می باشد. از این رو، ضعف ادبیات حقوقی در این حوزه، کاملاً نمایان است.

ت) سوالات تحقیق :

۱) مسؤولیت مدنی مطبوعات، در حقوق ایران و انگلستان بر چه مبنای استوار است؟

۲) مصادیق تقصیر و فعل زیانبار در این حوزه کدام است؟

۳) در نتیجه تقصیر مطبوعاتی، چه ضررهای ممکن است به بار آید و آیا این ضررها، قابل جبران است یا خیر؟

۴) شیوه های جبران ضرر و ضمانت اجراهای مدنی نقص قوانین، در ضررهای مطبوعاتی کدام است؟

۵) مسؤول جبران خسارت در ضررهای مطبوعاتی چه اشخاصی هستند؟

۶) مرجع صالح برای احراز تقصیر مطبوعاتی، نقض قوانین و صدور حکم به جبران خسارت، چه مرجعی است؟

۷) کاستی های نظام مسوؤلیت مدنی مطبوعات، در حقوق ایران در مقایسه با حقوق انگلستان کدام است و برای جبران آن چه پیشنهادهایی می توان ارائه داد؟

ج (فرضیات تحقیق:

۱) مسوؤلیت مدنی مطبوعات در حقوق ایران، اصولاً " مبتنی بر تقصیر است. در حقوق انگلستان نیز مبنای مسوؤلیت مدنی، نظریه تقصیر است، ولی بدلیل، اهمیت ویژه ای که قاعده قابلیت پیش بینی ضرر در حقوق کامن لا دارد، تفاوت های بین این دو نظام وجود دارد.

۲) مصادیق فعل زیانبار مطبوعاتی، اصولاً " همان مصادیق جرایم مطبوعاتی است که قانونگذار، در قوانین مطبوعاتی، به بیان آن پرداخته است، از جمله توهین، افترا نشر اکاذیب، تجاوز به مالکیت فکری، سرقت ادبی و انتشار نشریه بدون مجوز....

۳) در نتیجه تقصیرات مطبوعاتی، امکان تحقق ضرر و زیان مادی و معنوی به اشخاص وجود دارد. ضررهای مادی که از عملکرد مطبوعات به اشخاص وارد می شوند، چون براحتی قابل ارزیابی است، جبران پذیرند، ولی جبران ضررهای معنوی، بدلیل عدم امکان قابلیت ارزیابی آن دشوار است و حقوقدانان، نظرات مختلفی را در این خصوص ارائه داده اند.

۴) اصولاً "بیشتر ضررهای مطبوعاتی، ضرر معنوی است. در خصوص نحوه جبران خسارت معنوی، بین حقوقدانان اختلاف نظرهایی وجود دارد، بعضی جبران ضررهای معنوی را با پرداخت پول، قابل جبران می دانند، ولی بعضی روش های غیرمالی، مانند الزام به عذرخواهی، پاسخ گویی، اعلام حکم محکومیت خوانده و انتشار رأی و... را پذیرفته اند.

۵) در حقوق ایران، مطابق تبصره ماده ۹ قانون مطبوعات، مسؤولیت کلیه مقالات و مطالبی که در نشریه منتشر می شود، به عهده مدیر مسؤول است و واقع برای مدیر مسؤول فرض تقصیر شده است، ولی در حقوق انگلستان، صاحب امتیاز مسؤول جبران خسارت محسوب می گردد، ولی در هر یک از این دو نظام، مسؤولیت این اشخاص، نافی مسؤولیت سایر اشخاصی که در ارتکاب تقصیر دخالت داشته اند، نیست.

۶) در حقوق ایران، مرجع صالح برای رسیدگی به تقصیرات مطبوعاتی، مطابق تبصره ۱ ماده ۴ قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب، دادگاه کیفری استان است. بنظر می رسد شاکی خصوصی، ضمن طرح شکایت و اعلام جرم در این دادگاه، باید با تقدیم دادخواست، میتواند ضرر و زیان ناشی از جرم را مطالبه نماید. واقع یک مرجع هم به دعوی کیفری و هم به دعوی حقوقی رسیدگی می نماید ولی در حقوق انگلستان، مرجع صالح جهت رسیدگی به خطاهای مدنی مطبوعاتی و جرایم مطبوعاتی متفاوت است و هر کدام، در مرجع جداگانه ای رسیدگی می شوند.

۷) از جمله کاستی های حقوق ایران، علاوه بر عدم وجود قوانین خاص و مدون در خصوص جبران خسارت وارده بر زیان دیده، باید به عدم وجود مرجع حقوقی خاص در رسیدگی به دعوی جبران خسارت مالی اشاره نمود. لذا پیش بینی وضع قوانینی، در این خصوص به عنوان راهکار می تواند در جبران خسارت وارده بر زیان دیده مؤثر باشد.

د) **اهداف تحقیق:** هدف از این تحقیق، ارائه مطالعه ای نوین است، از عملکرد اعضای مطبوعات، به عنوان اشخاص حرفه ای، حمایت از آنها با توجه به حساس بودن عملکرد و نقش شان در جامعه،

بررسی نقاط ضعف و قوت قوانین مطبوعاتی و ارائه روشهای مناسب که از تجاوز مطبوعات به حقوق اشخاص جلوگیری شود و در صورت ورود زیان، به نحو شایسته ای جبران خسارت صورت گیرد. واقع با قانونگذاری شایسته، بین دو حق متعارض «حق آزادی گفتار و حق جلوگیری از تجاوز نشریات به حریم خصوصی» تعامل صورت گیرد.

در قانونگذاری اکثر جوامع، مسؤولیت مدنی مطبوعات، کم‌رنگ‌تر از مسؤولیت کیفری آنها بوده است. لذا بنظر میرسد، ارائه طرح جامعی از قوانین ومقررات مطبوعاتی در حقوق ایران و بیان نحوه جبران خسارت وارده بر اشخاص با بررسی تطبیقی آن در حقوق انگلستان، لزوم ایجاد تغییرات وتدوین قوانین ومقرراتی را که بتوان به شیوه مناسب تری زیان وارد شده به اشخاص را جبران نمود، را اجتناب ناپذیر می نماید.

ه) روش تحقیق: در این پژوهش، روش تحقیق کتابخانه ای و اسنادی است. پژوهشگر، به گردآوری مطالب از کتب و مقالات، ترجمه متون و مراجعه مستقیم به منابع اقدام نموده و پس از آن، به تجزیه و تحلیل مطالب جمع آوری شده، پرداخته است.

ر) موانع و دشواریهای تحقیق: عدم همکاری مراجع علمی و تحقیقاتی برای استفاده از منابع علمی وپژوهشی و عدم ارائه مجوز از سوی مراجع قضایی، جهت دسترسی به آراء و رویه قضایی حاکم در دادگاه ها در آن مراکز، از مهمترین دشواریهای تحقیق بوده است.

ز) طرح پلان وتوجیه آن: در این تحقیق، با وجود موانع ودشواریهای موجود، مطالب را در سه فصل به صورت تطبیقی با حقوق کشورمان تبیین وتشریح شده است.

در فصل اول، دردو مبحث جداگانه، ابتدا به بیان مفاهیم وکلیات در مسؤولیت مدنی مطبوعات و پس از آن به بررسی مبانی این مسؤولیت پرداختیم. زیرا همواره تا زمانی که موضوع کاملاً "مشخص نشود، اجرای آن غیر ممکن است و اجرای هر موضوع نیز مستلزم توجه به مبانی آن مسؤولیت است.

در فصل دوم نیز در مبحث اول، به بیان منابع قانونی موجود در خصوص مسؤولیت مدنی مطبوعات پرداخته شده، تا بتوان، با تجزیه و تحلیل آن و رویه قضائی موجود، ارکان تحقق مسؤولیت مدنی (تقصیر، ضرر و رابطه سببیت) را خصوص عملکرد زیان بار مطبوعات، در مبحث دوم تبیین شود.

در فصل سوم، در سه مبحث مجزا، با توجه مطالب ذکر شده در فصول قبل، عرف، دکترین و رویه قضایی موجود، شیوه های جبران خسارت در قوانین فعلی بررسی شده و به بیان اشخاص مسؤول در اثر عملکرد زیانبار مطبوعات پرداخته شده و در پایان، نحوه رسیدگی و احراز تقصیر در زیانهای مطبوعاتی و نقش هیأت منصفه در این خصوص، مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل اول: مفاهیم و مبانی مسؤولیت مدنی مطبوعات

تیین وتحلیل مسؤولیت مدنی مطبوعات، مستلزم شناخت دقیق مفهوم مطبوعات است. زیرا با وجود آنکه احکام این مسؤولیت، شناخته شده است، مادامیکه موضوع مشخص ومعین نشده، اجرای آن غیر ممکن است. در مبحث اول این تحقیق، به بیان مفهوم مطبوعات ومفهوم مسؤولیت مطبوعات برای روشن تر شدن موضوع پرداخته وپس از آن، مفهوم آزادی مطبوعات را به عنوان یکی از حقوقهای اساسی مطبوعات، مورد بررسی قرار داده می شود.

بررسی عملکرد اعضای مطبوعات از لحاظ مسؤولیت مدنی، مستلزم توجه به مبانی مسؤولیت مدنی است. در مبحث دوم این تحقیق، وضعیت حقوقی مطبوعات، در نظریات متداول مسؤولیت مدنیاز قبیل نظریه تقصیر، نظریه ایجاد خطر ونظریه تضمین حق تشریح می شود.

مبحث اول: مفاهیم و کلیات

شناخت دقیق مفهوم مطبوعات در لغت، علم حقوق و همچنین شناخت مسؤلیت مدنی مطبوعات، میتواند در روند حمایت از حقوق مطبوعات و الزام آنها به جبران خسارت، در صورت ورود خسارت به اشخاص موثر باشد.

آزادی مطبوعات، تجلی و مظهر آزادی فکر، عقیده و بیان در عصر حاضر بوده و قسمتی از آزادیهای فردی است که به موجب آن افراد حق نشر و بیان افکار و عقاید خود را از طریق مطبوعات دارا میباشند، نکته قابل توجه آن است که آزادی مطبوعات، همانند آزادی بیان، مطلق نیست، بلکه این آزادی، توسط محدودیتهای قانونی که قانونگذار در هر کشوری مقرر کرده، تخصیص خورده است. این محدودیتهای در هر جامعه ای با توجه به قوانین، شرایط فرهنگی و تاثیر زمان و مکان متغیر است.

گفتار اول: مفهوم مطبوعات در لغت

واژه مطبوعات، در فرهنگ های لغت و ترمینولوژی مسائل اجتماعی، در دو معنای عام و خاص به کار رفته است. در بعضی منابع، مطبوعات با توجه به ریشه لغوی آن (طبع و چاپ) به معنای چیزی که به زیور چاپ آراسته شود، به کار رفته است و در این معنای عام منظور از مطبوعات هرگونه ورقه و نشریه اعم از روزنامه به معنای رایج یا مجله یا اعلامیه یا بیانیه و یا امثال آنهاست.^۱ بنابراین، خصیصه اصلی مطبوعات در معنای عام، چاپی بودن آنهاست.

مطبوعات در مفهوم خاص و در معنای مصطلح امروزی، به معنای کاغذ اخبار یا روزنامه و امثال آن که شامل هفته نامه و ماهنامه و... که با خصوصیات چاپ ادواری و نام ثابت میباشند، به کار رفته است.

در فرهنگ فارسی عمید، روزنامه نگاران به عنوان تهیه کنندگان مطالب قابل نشر در روزنامه، تلقی می شوند^۲ و نسبت به فاصله روزهای تعیین شده در چاپ مطالب، به عنوان روزنامه، هفته نامه و ... قابل شناسایی است و به هراثر چاپی روزنامه یا مطبوعه اطلاق نمی شود. زیرا عمومی بودن مخاطب جراید و خروج از انحصار و تعیینی بودن آن، مهمترین مشخصه و دلیل تفاوت عملکرد آنها نسبت به کتاب می باشد و عدم محدودیت در انتخاب مسائل متفاوت قابل نشر، از قبیل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و ... غلبه بر رویکرد خبری نشریات، صرف نظر از رویکرد تحلیلی و تفسیری آنها همگی نشانه بر گرایش مطبوعه در بازگو کردن مسائل جاری است و با همین مشخصه، قضاوت و تحلیل درباره مسائل، به عهده مخاطبین است.^۳

از نگاهی دیگر مطبوعات در دو مفهوم مضیق و موسع به کار رفته است. در مفهوم مضیق، مطبوعات تنها شامل نشریات دوره ای یا غیر دوره ای مکتوب است که به مطبوعات نوشتاری مشهورند. در مقابل

^۱ . رحیمی، مصطفی، قانون اساسی ایران و اصول دموکراسی، چاپ سوم، تهران، امیر کبیر ۱۳۵۷، ص ۱۹۲ .

^۲ . عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، نشر امیر کبیر، ۱۳۶۳، ص ۱۲۰۹ .

^۳ . کریمیان راوندی، مهدی، مسؤولیت مدنی روزنامه نگاران، نشر دادگستر، چاپ اول ۱۳۸۶، ص ۳۸ .